

ZA STAVBAMI JESENÍKU

Cestovní zpráva

Odborná exkurze na téma „Za stavbami Jeseníku“ se uskutečnila ve dnech 12. – 15. 9. 2019. Program a seznam účastníků z řad autorizovaných osob je uveden v příloze. K vybraným navštíveným stavbám uvádíme dále některé důležité údaje a informace.

Svatojánský most v Litovli překlenuje hlavní tok Moravy, jeho stavba začala někdy ke konci 16.stol. a dokončena byla r.1592. Je nejstarším mostem na Moravě, po mostě v Písku a pražském Karlově mostě je zřejmě třetím nejstarším v ČR. Má 7 oblouků a je dlouhý téměř 60 m. Poslední úprava po povodních v r.1997 mu navrátila starobylý vzhled. Na mostě je socha sv.Jana Nepomuckého z první čtvrtiny 18.stol. Největší zkáza mostu hrozila za 2.světové války, kdy se jej chystali vyhodit do povětří Němci, k čemuž již ale nedošlo.

Dominantu **Svatého Kopečku u Olomouce** tvoří poutní chrám Navštívení Panny Marie, chloubou moravského barokního umění. První stavba byla nevelká kaple, která vznikla z popudu zámožného olomouckého měšťana, kterému místo pro stavbu označila Panna Maria. Pro narůstající počet poutníků vybudovali premonstráti prostorný kostel podle návrhu architekta Tencally. Chrám spolu s bočními křídly vytváří velice působivý celek. Má bohatou sochařskou výzdobu. Ve vrcholu pískovcového portálu je umístěna trojice andělských postav, symbolů naděje, štědrosti a hojných milostí. Nad horizontální římsou obou křídel jsou sochy 12 apoštolů a sv. Šebestiána a sv. Rocha, ochránců před morem. Před chrámem na schodišti jsou sochy Cyrila a Metoděje. Interiér zdobí barokní štuky. Různé fresky m.j. personifikace čtyř tehdy známých světadílů. Poutní místo zažívalo ve své historii období rozkvětu i úpadku. V květnu 1945 byly poškozeny věže a vnější fasáda chrámu, podařilo se je však zachránit a obnovit. Po nástupu komunismu byli premonstráti odvezeni a vrátili se až v únoru 1990. V r.1995 navštívil Svatý Kopeček papež Jan Pavel II. a poutní chrám povýšil na baziliku minor.

PUSTEVNY – to je soubor dřevěných staveb z díla slovenského architekta Dušana Jurkoviče, Stezka Valaška a nová stanice lanové dráhy. Přesně 120 let jsou hlavními dominantami Pustevny dřevěné stavby Libušín a Maměnka, které byly otevřeny 6. srpna 1899. V roce 2014 byla slavná útulna Libušín od Dušana Jurkoviče výrazně poškozena požárem a v současné době finišují práce na její rekonstrukci, které provádí stavebně restaurátorská huť ARCHATT, s.r.o. Z původního vyhořelého Libušína se v obnovené stavbě použila pouze desetina původních prvků (např. pouze dva trámy), a to zejména ze statického hlediska. Nový Libušín se rekonstruoval stejným postupem jako v době Jurkoviče s ručně tesanými trámy. Podobou se obnovený Libušín vrátí do roku 1925, ale vnitřní stavba bude vybavena moderními technologiemi, mimo jiné hasicím systémem inertního plynu, speciálním měřením a regulací vnitřní teploty. Stavebně by měl být Libušín dokončen k 28. říjnu 2019, následovat bude vybavení interiéru a na začátku roku 2020 se plánuje kolaudace hotového díla. Na obnovu Libušína lidé věnovali ve veřejné sbírce 10 milionů korun a jedním z dárců byla také ČKAIT, která v roce 2016 poskytla dar ve výši 200 000 Kč. Účastníci exkurze z oboru požární bezpečnost staveb upozornili investora – našeho průvodce stavbou Ing. Milana Gesiericha, technického náměstka generálního ředitele Národního muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm - na nevhodně provedený uzávěr u požární nádrže. Takový by v naší oblasti nemohl být zkolaudován. Celková oprava přijde na cca 100 mil. Kč. Zároveň se bude proměňovat i sousední Maměnka, která dospěla ke stavu, kdy je třeba nové nátěry. I ona změní odstín, ale je to stoletá stavba a jako taková by měla také zůstat.

Nová horní stanice lanové dráhy stojí na místě původní budovy, která musela být kvůli svému špatnému stavu v roce 2016 stržena. Jako horní stanice lanové dráhy z Trojanovic na Pustevny sloužila stará budova už od roku 1937. Nová stanice v těsném sousedství Libušína je moderní stavbou z kamene, dřeva a skla. Je dílem kopřivnického architekta Kamila Mrvy, který již léta spolupracuje s obcí Trojanovice a podílí se na podobě projektu Radegastových Beskyd. Součástí horní stanice lanové dráhy je vyhlídková samoobslužná restaurace. Díky velkým proskleným oknům se turistům z restaurace horní stanice nabízí překrásný výhled na celé panorama Beskyd, údolí Frenštátu pod Radhoštěm, vrchol Javorníku či hřeben Radhoště a zároveň se v nich odráží dřevěný Libušín. Horní stanice lanové dráhy na Pustevnách se stala vítězem Stavby Moravskoslezského kraje 2017 získala cenu GRAND PRIX.

Stezka Valaška je jednou z mnohých stezek v korunách stromů, které u nás rostou jako houby po dešti. Na druhé straně se stezka pyšní unikátním lanovým himálajským chodníkem, který překonal dosavadní rekord a stal se nejdelším zavěšeným lanovým chodníkem v České republice. Celková délka stezky je téměř 600 m, výška pak 54 m. Je umístěna v nadmořské výšce 1 075 m n. m. Jedná se o stavbu složenou z několika dílčích stavebních objektů (konstrukcí), které jsou vzájemně propojené, a to z přístupové lávky, stezky ve stromech, z objektu věže a zpětného chodníku. Stavba je provedena v kombinaci dřeva a ocel se založením kombinace mikropilot a základových patek. Zajímavým prvkem této stezky je vyložená plošina tzv. skywalk na vrcholu věže, opatřená prosklenou podlahou a zábradlím.

Jednou z nových dominant dříve lázeňského města Rožnov pod Radhoštěm je od roku 2012 **Jurkovičova rozhledna**. Svě jméno dostala podle slovenského architekta Dušana Sámo Jurkoviče, který, naštěstí, zanechal díky své tvorbě výraznou stopu také v našem kraji. Vznikla podle původních více než sto let starých nákrešů tohoto architekta první poloviny 20. století. Je umístěna na Karlově kopci v nadmořské výšce 480 m, je vysoká 31,09 metrů, **výška vyhlídkové plošiny:** 18,8 metrů nad úroveň terénu, **použitý materiál:** kámen, dřevo, kov, **celkové náklady:** 12,2 mil. Kč. Veškeré kovářské a klempířské práce a většina tesařských prací včetně detailů byla prováděna ručně za použití starých, dnes již téměř nepoužívaných, pracovních postupů. Na stavbu rozhledny bylo použito 200 m³ kulatiny (100 m³ řeziva) - nosné prvky rozhledny jsou z dubového dřeva, na ostatní části byl použit

smrku nebo jedle. Barevné řešení rozhledny odpovídá Jurkovičovým stavbám na Pustevnách. Rozhledna byla stavěna dle původních architektonických návrhů pouze s drobnými úpravami vycházejícími ze současných platných předpisů.

V Jeseníku jsme navštívili firmu **WAREX**, zabývající se výrobou obytných kontejnerů a jejich kompletací do modulových staveb. Průvodcem nám byl pan Martin Navrátil, technik BOZP a PO. Společnost WAREX nabízí krátkodobý i dlouhodobý pronájem všech typů kontejnerů a sestav. Oddělení logistiky zorganizuje vše potřebné, od naložení kontejnerů hydraulickou rukou, jejich montáž, údržbu včetně oprav a po skončení nájmu demontáž a odvoz zpět na kontejnerové depo. Kontejnery jsou vnitřně uspořádány jako obytné, sanitární i kombinované. Tyto kontejnery je možné využít jako dočasné kanceláře, sanitární prostory, menší skladovací prostory, ale i ubytovny apod. Při diskuzi s projektantem došlo i na problém, zda se jedná o výrobek nebo jen souhrn určitého postupu stavebních a montážních prací. Mezi našimi účastníky exkurze převládá názor, že se jedná o výrobek a jako takový musí mít předepsané náležitosti pro uvedení na trh v ČR. Ukázalo se, že minimálně jeden důležitý údaj - stupeň požární bezpečnosti – výrobek ověření v autorizované zkušebně nemá. Modulární výstavba však může investorovi pomoci vzhledem ke krátké době výstavby a příznivým nákladům.

Objekt **kosárny** v Karlovicích je z hlediska architektury tvarově i dispozičně ojedinělý. Byl postaven v r. 1600. Protože výroba železa v hamrech zaostávala, hamry byly zrušeny a objekt koupil Jan Michal Hartl. Tento kosař objekt zvětšil a vyráběl kosy, srpy, zemědělské nářadí a drát. Pak byla prodána mlynáři, který ji pronajímal. V roce 1945 byla přidělena manželům Pelánovým, v roce 1974 byla pro rekreační účely zakoupena bruntálským Okresním vlastivědným muzeem. Od roku 1992 slouží jako muzeum. K areálu také patří zděný chlév, špýchar a zahrada. Celý objekt je krásnou ukázkou lidové dřevěné architektury, ukazující na způsoby obživy a bydlení v dřívějších dobách.

KARLOVA STUDÁNKA je lázeňský komplex na úpatí Pradědu. Historie se píše na počátku 12.stol. Po bitvě na Bílé hoře roku 1620 připadlo místo řádu německých rytířů. Už z té doby jsou zmínky o léčebném vlivu zdejšího povětří a podzemních minerálních pramenů. Zlomový byl rok 1780, kdy byl objeven Maxmiliánův pramen a v jeho okolí postaveny první dřevěné domy. V 19. stol. vyrostla většina zdejších lázeňských domů. Jejich charakteristickým prvkem jsou znaky podhorského dřevěného stavitelství-antikizující klasicismus. Věžový dům má výjimečně věžičku s hodinami na střeše. Protože se místo stalo letním sídlem hodnostářů Řádu německých rytířů, kladl se při jejich budování důraz na pohodlí. Tak vznikl Kulečníkový dům, Lázeňský salón - hudební pavilon, Sloupový dům – dnes hotel Džbán nebo nový Koupelnový dům, dnes Opava. V další etapě vznikl symbol lázní Pitný pavilon a Lotrinský – dnes Slezský dům a v roce 1931 největší z lázeňských budov hotel Libuše.

Na místě města **Lázně Jeseník** ještě počátkem 19. stol. stávalo jen několik dřevěných chalup. Vše se změnilo s rostoucím vřelým léčebným postupů Vincence Priessnitz. První lázeňské objekty začaly vznikat v roce 1820, výrazný rozvoj lázní nastává po roce 1870. V té době vznikají pozdně klasicistní stavby např. Konigova vila z r. 1873 a léčebný Priessnitzův dům z r. 1878. Hlavní budova sanatoria byla postavena v letech 1909-1910, autorem byl vídeňský architekt Bauer. Na hřebenu kopce byla postavena třípatrová budova s osovou souměrností v nebarokním stylu s detaily zčásti secesními. Bauerovo dílo zůstalo nepřekonáno a demonstruje, že lázeňská letoviska bývala nejen místy lázeňské péče, ale i společenského života.

REJVÍZ - zajímavostí jsou dřevěné domky lemující celou osadu. Pravděpodobně vznikla ve 14. – 15.stol. kdy Jesenícko osídlovali němečtí kolonisté. V jedné se nachází tkalcovská expozice - tady se můžete dozvědět co to znamená mít všechno v cajku, co to je prošlup, nítěnky, brdo či člunek. Dozvíte se, jak těžké bylo tkalcovské řemeslo, jak spřádala na kolovratu ovčí vlna. Je zde možné shlédnout 3 druhy stavů – replika ručního stavu, druhý je velký na tkaní plátna, třetím je gobelinový stav, na kterém se vážou koberce. Místnost je věrná replika dřívějšího bydlení. V dalším domě je známá Rejvízká hospoda. Nejstarší část penzionu pochází z r. 1795. Opěradla židlí v restaurační části nesou karikatury štamgastů z počátku 20.století, jsou kolorovaným řezbářským dílem bratří Braunerových.

ZLATÉ HORY mají svůj název od těžby drahého žlutého kovu. V katastru obce Ondřejovice 3 km od Zlatých hor byla vybudována replika středověké zlatokopecké osady. Zlato se získávalo na rozhraní 10. a 11.stol. rýžováním a jílováním podél vodních toků. Po vyčerpaní nalezišť se zlato těžilo v horách. Původní středověký vodní náhon byl používán k rozplavování svahu pod pravým břehem Olešnice, kde byly zlatonosné sedimenty. Je zde replika dřevěného hornického srubu. Hornická osada byla ve středověku uzavřený opevněný komplex. Funkční replika tavicí pece je v jižní části skanzenu. Venkovní krytá část je tavicína a ve vnitřní části je pracovní síň s měchy a sklad.

Poutní místo Mariahilf patří k nejnavštěvovanějším poutním místům diecéze. Jeho počátek spadá do 17.stol., do dob třicetileté války. Nejříve na místě visel obraz Bohorodičky, později na místě byla postavena dřevěná kaple, která byla v letech 1834-1841 nahrazena poutním kostelem. Postupně byla vybudována i křížová cesta v podobě dvoumetrových kamenných pyramid. Počet poutníků byl kolem 100. tisíc ročně. Válečné události kostel Mariahilf nepoškodily. V letech komunismu byly nejprve roce 1972 zakázány poutě a poté byl roku 1973 kostel vyhozen do vzduchu a prostor srovnán se zemí. Po revoluci bylo ustanoveno sdružení pro obnovu poutního místa a roce 1990 papež Jan Pavel II. posvětil základní kámen. 23.9.1995 byl kostel vysvěcen jako kostel Panny Marie Pomocné, v dalších letech byl postaven venkovní obětní stůl, osadily se zvony a dokončila se stavba Božího hrobu. V době naší návštěvy právě probíhalo vysvěcení nové křížové cesty.

Lorenzova –Vavřincova huť je ojedinělá technická památka starého hutnictví na Drakově. Dřevouhelná huť vybudovaná kolem r.1807 je jediným dochovaným exponátem, který svědčí o proslulé železářské oblasti

sudetské. Historie uvádí, že v prvních pecích - dýmačkách - se železo tavilo velmi zdoluhavě. Aby se pokácené stromy, z nichž se v milířích páliho uhlí, nemusely daleko vozit, byly hutě budovány přímo v lesích. Ta Vavřincova nám zůstala díky spolku Přátelé Vrbenska. Je vysoká zhruba 11 m, půdorys 6,5x6,5 m.

V **Žulové** stojí kostel sv. Josefa s neobvyklou válcovou věží. Došlo ke spojení zříceniny středověkého hradu Frýdberku a klasicistního kostela. Hrad postavili ve 13. stol. příslušníci rodu Wustehube, nechvalně známého ve velké části tehdejšího Slezska pro svou loupeživost a krutost. Javornický kraj sužovalo jedno válečné tažení za druhým, až byl hrad v roce 1810 z větší části zbořen. Zachovala se hradní věž (bergfríd), která se pak stala součástí kostela.

TANČÍRNA v Račím údolí - za výstavbou objektu tančírny, která sloužila jako taneční sál, restaurace a penzion, stál vatislavský biskup Gorg von Kopp. Stavební práce probíhaly v letech 1906-1907. Byla oblíbeným výletním místem, k čemuž přispívaly i další stavby v Račím údolí - celkem 5 výčepních provozů. Sloužila svému účelu až do 2.světové války, ale tancovačky zde byly ještě v 50.letech 20. století. Stavba byla ve vlastnictví katolické církve, od roku 1954 se stala majetkem Okresního národního výboru v Jeseníku. Vystřídali se zde různí majitelé, v roce 2007 ji koupila obec Bernartice jako stavbu značně poškozenou a zchátralou. Podařilo se získat peníze na obnovu objektu, v roce 2014 byla zahájena rekonstrukce a objekt znovu slavnostně otevřen roku 2015. Konají se zde kulturní a společenské akce, koncerty, výstavy, taneční večery a literární čtení. Objekt je naší chráněnou kulturní památkou – o jeho znovuobnovení nám povyprávěl s velkým zaujetím pan starosta obce Bernartice Mgr. Aleš Chromík.

Na Hoře Matky Boží v katastru obce Dolní Hedeč u Králík se nachází v nadmořské výšce 760 m poutní místo královéhradecké diecéze. V roce 2018 byl celý areál prohlášen Národní kulturní památkou České republiky. Vznik poutního místa je spjat s Tobiášem Janem Beckerem, který nechal roku 1696 postavit kostel Nanebevzetí Panny Marie. Byl dokončen roku 1700. Téhož roku byl do kostela přenesen milostný obraz Panny Marie Sněžné, kopie podle římského originálu z chrámu Santa Maria Maggiore, o němž se věřilo, že ho namaloval evangelista Lukáš. Obraz se stal srdcem poutního místa. V letech 1701-1704 byly vystavěny čtyřkrídle ambity jako zázemí pro poutníky a klášter, který patřil nejdříve řádu servitů a poté až do roku 2013 řádu redemptoristů. V noci ze 7. na 8.srpna 1846 klášter vyhořel, do kostela udeřil blesk a obraz zachránil kněz Bernard s nasazením života. Roku 1883 byl klášter zrušen a do budovy se nastěhovali redemptoristé. Po roce 1950 zde byl zřízen jeden tzv. centralizační klášter pro řeholníky, kteří byli komunistickým režimem vyhnáni z jiných působišť a po roku 1960 domov pro řeholnice. Chrám chátral, ale po roku 1990 se podařilo poutní místo pomocí peněz redemptoristů opravit. V sousedství chrámu byl roku 1993 otevřen poutní dům. V roce 2013 redemptoristé vzhledem nedostatku členů řádu odešli. Duchovní zprávu převzalo Královéhradecké biskupství. Průvodcem nám rektor duchovní správy P. ICLic. Karel Moravec.

Členové Komory (účastníci odborné exkurze) vyslovili na závěr poděkování organizátorům akce a vyjádřili přání na setkání na exkurzích v dalších letech.

Za organizátory – Havlišta, Gabrielová, září 2019